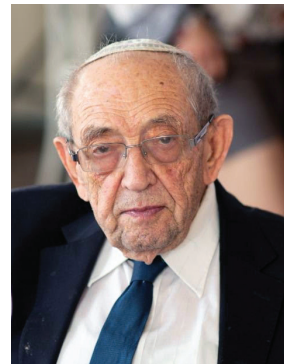

יהושע בלאו ז"ל

קשה לי להספיד את מורי ורבי, למצות את כל מה שיש לי לומר אחרי היכרות של שישים ושמונה שנים. אילו הוא היה צריך לעשות זאת, היה הדבר קל בשבילו. אומן הקיצור, תמצית שבתמצית. איש ענק, שהיקף ידיעותיו היה מדהים, ועם זאת שמח על כל הזדמנות ללמוד עוד, ללמוד וללמד, בענווה ובצניעות, וגם עם חוש הומור בלתי נלאה וסכר פנים יפות.

מורה לרבים ומורה לחכמי הדור. הוא האיש שהאחיב עליי את תורת הדקדוק בכיתה

ט בבית הספר לנערים על שם ליפשיץ. הוא כתב ספרי לימוד שאלפים ורבבות למדו מהם, וכתב שורה של מחקרים מעמיקים, גם חידושים וגם סיכומים מקיפים על העברית המקראית ועל להגי הערבית הבינונית, ומחקרים כבירים בכל סוגה של המחקר הבלשני. כך בנה את הטריילוגיה של מחקר הערבית־היהודית: דקדוקה של הלשון ('דקדוק הערבית־היהודית של ימי הביניים', 1962, עיבוד של הדוקטורט), אוצר המילים שלה ('מילון לטקסטים ערביים־יהודיים מימי הביניים', 2006) והניתוח הבלשני וההיסטורי ('הערבית־היהודית של ימי הביניים: התהוותה ורקעה הלשוני', 1965; מהדורה מורחבת, 1999). אי אפשר שלא להזכיר את חיבורו המופלא: מהדורה ביקורתית מוערת של תשובות הרמב"ם בעברית ובערבית (כמובן עם תרגום עברי). הספר הופיע בתחילה בשלושה כרכים (1959–1961), וזכה אחר כך לכמה מהדורות מורחבות ולהדפסות רבות באלפי עותקים (האחרונה 2014).

* נוסח מורחב של דברים שאמרתי בהלווייתו של פרופ' בלאו, ג' במרחשוון תשפ"א, 21 באוקטובר 2020.

רוחב טווח הנושאים של מחקריו מעורר השתאות. לאחרונה יצא לאור כרך ראשון (מתוך שניים) של ספר שהוא חיבר עם תלמידוֹ חבר, פרופ' סימון הופקינס – אסופת שרידי חיבורים המייצגים את השלב הקדום ביותר של הספרות הערבית־היהודית (המאות השמינית-העשירית), 'הערבית־היהודית הקדומה בכתיב פונטי' (2017). במקביל לערבית־היהודית, ומתוך ראייה רחבה של הערבית הבינונית, פרסם את דקדוק הערבית הנוצרית, על סמך מאות תצלומים של מאות כתבי־יד מסוף האלף הראשון השמורים במנזר סנטה קטרינה שבסיני (באנגלית, שלושה כרכים, 1966–1967). מחקר לכאורה רחוק מאלה הוא 'תחיית העברית ותחיית הערבית הספרותית' (במקביל בעברית [1976] ובאנגלית [1981]). זוהי השוואה של תהליך שהחל בשתי הלשונויות בסוף המאה התשע עשרה – העברתה של שפה ספרותית עתיקה, ששימשה בעיקר בהקשרים דתיים ובספרות יפה, לשפה כתובה (ובעברית גם מדוברת) המשמשת לכל צורך ועניין.

בערוב ימיו פרסם בלאו את משנתו על לשון המקרא בספרו 'תורת ההגה והצורות של לשון המקרא' (2010, בעברית ובאנגלית).

פרופ' בלאו ניחן בחוש מופלא של ביקורת עצמית. באסופות מחקריו ביקר וְשָׁכַח את מה שִׁכַּח שנים לפני כן וגם חידש, בבחינת אין בית מדרש בלא חידוש. הוא נהג לומר שבמחקר יש עובדות ויש הסברים. כל הסבר, אם אינו טעות גמורה, הוא הצעה שאפשר לשנותה. הוא העמיד תלמידים הרבה, בארץ ומחוצה לה, ורבים מהם ומתלמידיהם מכהנים כיום באוניברסיטאות בארץ ובעולם.

זכיתי ללמוד אצלו באוניברסיטה עד סיום לימודי המוסמך, ובכלל זה בכתיבת עבודת הגמר למוסמך. מכאן ואילך התייחס אליי כאל ידיד, חבר למקצוע ושותף, לאורך כל הדרך עד היום הזה. התייחסות זאת כללה גם את בני המשפחה והתעניינות בחיים האקדמיים ובאלה שמחוץ לאוניברסיטה. לא הייתי יחיד בעניין זה. הוא קירב את תלמידיו, ובעשורים האחרונים של חייו שיתף כמה מהם במחקריו. אלה הפכו למיזמים משותפים, שחלק מפירותיהם כבר יצאו לאור בשנים האחרונות, ואחרים יראו אור בקרוב. כשהזמנו אותו, כמה מהצעירים בחבורה, להשתתף בחוג שהתכנס אחת לשבועיים לקריאת כתבי־יד ערבית־יהודית, השתתף בנאמנות, כאחד החברים, במשך שנים רבות.

פרופ' בלאו הורה בשתי אוניברסיטאות במשך שלושים שנה: באוניברסיטה העברית בחוג לשפה וספרות ערבית ובאוניברסיטת תל אביב בחוג ללשון העברית. הוא היה חבר באקדמיה הלאומית הישראלית למדעים ונשיא האקדמיה ללשון העברית (1981–1993) וכן עורך כתב־העת 'לשונו'. הוא

היה ממקימי 'החברה לחקר הערבית-היהודית של ימי הביניים' (1984) ונשיאה הראשון בשלוש עשרה השנים הראשונות לקיומה. זוהי חברה בין-לאומית שביתה בישראל הוא במכון בן-צבי.

ההתייחסות אל הפרט באוניברסיטה הייתה חשובה לו והוא פעל על פיה בכל הזדמנות. מעמדו באוניברסיטה אפשר לו לא פעם להתערב למען חברי סגל שהמערכת לא היטיבה איתם. הוא לא החמיץ שום הזדמנות להזכיר עד כמה שפר גורלו שהיה חבר בחוג שהייתה בו סולידריות אמיתית בין חברי החוג, ושכולם בו רצו בטובתם והתקדמותם של כל החברים. רק לפני כמה שבועות אמר לי שהוא דואג מאוד לעתידו של חבר סגל צעיר ומוכשר מאוד. כשאמרתי לו שככל הידוע לי העניין מטופל בצורה נאותה, הביע את שמחתו על שאמרתי לו זאת. בעניינים האלה הוא היה איש אמת, לא כסיסמה אלא כתורת חיים, והיה לכולנו מופת לחיקוי.

בשנים האחרונות נפגשתי איתו הרבה, למעשה כמעט כל שבוע. הוא הזמיני להצטרף אליו במפעל התרגום של ספרו של ההוגה והפוסק הקראי יעקב אלקרקסאני, בן זמנו של רב סעדיה גאון, לעברית. בפגישות אלה גם שוחחנו הרבה על עניינים שונים מחוץ לנושא המחקר. פרופ' בלאו היה מעין ניצול שואה במובן מושאל. בזכות תבונתו של אביו עזבה המשפחה את וינה כמעט ברגע האחרון, בקיץ 1938. נושא השואה לא עזב אותו מאז והוא הרבה להגות בו ולשוחח עליו.

פרופ' בלאו למד וחקר כל ימיו, במובן המילולי ממש, עד יומו האחרון. לפני כשנתיים החל לתרגם לעברית מילון ערבייהודי ללשון המקרא מאת מחבר קראי שחי בירושלים לפני כמעט 1,100 שנים. כשגמר את האות אל"ף, החליט שבינתיים די לו בזה, ומסר את מלאכתו לפרסום בכתב-העת 'גנזי קדם' (כרך טז), כמאמר בן 140 עמוד. ימים אחדים לפני פטירתו קיבלנו את הספר וחשבתי להביאו אליו, אך לצערי כבר לא הספקתי לעשות זאת בגלל המגפה. אחרי שגמר את המשימה הזאת קרא במשך שנה את כל 'מורה הנבוכים' לרמב"ם, ורשם הערות לשוניות על הערבית-היהודית של הרמב"ם בספר זה. ההערות הפכו למאמר, שיוצא לאור בחוברת זו של 'פעמים'. הוא הספיק להגיה את המאמר. ובאקדמיה למדעים שוקדים על הכנה לדפוס של הכרך השני והאחרון של הספר 'עיונים בתרגום רב סעדיה גאון לתורה'. הכרך הראשון יצא לאור לכבוד יום ההולדת המאה של פרופ' בלאו.

לא אמרתי כאן אלא מקצת מן המקצת של מה שאפשר לומר. אכן זהו סופו של עידן למשפחת בלאו וגם לכל ידידיו, עמיתיו, תלמידיו ומוקירי זכרו. העולם ייראה אחרת. פרופ' בלאו, תחסר לכולנו מאוד.